

↑ Dubrovnik, Novo parterno rješenje na Pilama,
snimio: Božidar Jurjević, 2008.

Ratko
Vučetić

Zašto je osnovan Odbor za baštinu i prostor DPUH-a

Zabrinuto procesima i postupcima koji sve više ugrožavaju povijesne vrijednosti prostora, njegov kulturni identitet i spomenike, Društvo povjesničara umjetnosti osnovalo je Odbor za baštinu i prostor, sastavljen od nezavisnih stručnjaka specijaliziranih za pojedina područja istraživanja i zaštite baštine, s namjerom da se uz stručnu i savjetodavnu ulogu ukaže na drugačiji, aktivan pristup zaštiti prostorne i arhitektonske baštine. Djelovanje Odbora zamišljeno je kao kritičko razmatranje procesa i postupaka koji ugrožavaju baštinu te obraćanje javnosti svojim ocjenama i prijedlozima, kao i organizacijom stručnih skupova i radionica, stvaranjem baze podataka o baštini, izdavaštvom s ciljanom tematikom i otvaranjem dijaloških programa u sklopu internetske stranice DPUH-a (www.dpuh.hr). Odbor je otvoren za suradnju sa svima koji podržavaju njegov rad - strukama pozvanim za skrb o baštini, strukovnim društvima, kulturnim, obrazovnim i ostalim institucijama, nevladinim udruženjima i građanima.

U svojem radu Odbor polazi od činjenice da je prostor složena cjelina od posebnog značenja, pri čemu je baština mjerilo njegove vrijednosti i nosilac identiteta. Zbog toga se nameće važnost zaštite i obnove povijesnih sustava prostorne organizacije i arhitektonskog naslijeđa kao jedan od temeljnih ciljeva gospodarenja prostorom. Današnje stanje zaštite prostora, stihijiska i agresivna izgradnja, uz ekskluzivistički pristup obnovi i zaštiti arhitektonske baštine pri čemu projekt nove izgradnje postaje važnijim od

samog spomenika dovode do uništavanja prostora kao kulturne kategorije. Institucionalna zaštita spomenika pod pritiscima je birokratizirana i lišena mogućnosti aktivnog djelovanja. Odnos prema zaštiti spomenika opada na praktičnom nivou, a teoretska podloga često je svedena na "modernizaciju" spomenika, kao jedinu mogućnost njihova opstanka, pri čemu načelo obnove postaje njegova komercijalna vrijednost. Upitna organiziranost sustava zaštite, nedostatak kontinuiranog praćenja promjena i sustavne edukacije, te loša ekipiranost konzervatorskih odjela, očituju se u nedostatku primjene jasne i suvremene metodologije istraživanja, sustavu vrednovanja te mjera očuvanja i prezentacije spomeničke baštine. Zakonodavstvo se deklarativno poziva na suvremena načela zaštite, ali stvarno ne omogućava njihovu primjenu u praksi. Sve je manje istraživanja, vrijednosni se kriteriji osipaju, a strategija obnove ne postoji ni na nacionalnoj ni na lokalnoj razini. Takav nezadovoljavajući odnos prema prostoru i njegovim povijesnim vrijednostima sve više potiče kritiku, nezadovoljstvo javnosti i zahtjeve za promjenom.

Polazeći od stajališta da je arhitektonska baština neodvojivo povezana ne samo s neposrednim okolišem već i sa širim prostorom, kao kontekstom u kojem je jedino moguće spoznati i vrednovati stvarne vrijednosti baštine, nameće se nužnost integralnog pristupa njihovoj zaštiti. To znači zaštitu prostornih cjelina, uz ravnomjeran pristup, bez obzira na vrstu spomenika, stilska određenja, reprezentativnost, položaj u prostoru ili bilo kakvo

Članovi operativnog tijela Odbora za baštinu i prostor DPUH-a

dr. sc. Željka Čorak, dr. sc. Frano Dulibić, mr. sc. Biserka Dumbović Bilušić, d.i.a., Krešo Galović, prof., Ivana Haničar Buljan, d.i.a., dr. sc. Katarina Horvat Levaj, dr. sc. Snješka Knežević, dr. sc. Fedor Kritovac, d.i.a., Drago Miletić, prof., mr. sc. Marinka Mužar, dr. sc. Ivanka Reberski, dr. sc. Marko Špikić, Zlatko Uzelac, prof., Berislav Valušek, prof., dr. sc. Ratko Vučetić, voditelj Odbora, dr. sc. Andrej Žmegač

područje interesa (političko, nacionalno ili religijsko) koje se ne smije nametnuti iznad spomeničke vrijednosti. Stoga je namjera Odbora stvoriti široku, interdisciplinarnu platformu, koja će omogućiti raspravu i donošenje pravilnih odluka u odnosu na vrednovanje i zaštitu spomenika, pri čemu sustavna zaštita spomenika mora voditi računa o suvremenim potrebama, te mogućnostima rješavanja problema s današnjeg stajališta. Sustav zaštite prostora i vrednovanja prostornog identiteta, kao i obnova prostorne baštine, moraju biti ugrađeni u zakonodavstvo kao strateška podloga i jedan od temeljnih ciljeva gospodarenja prostorom. Kako bi se to ostvarilo, nužno je uskladiti pravnu regulativu s općeprihvaćenim načelima zaštite spomenika i osigurati operativne mogućnosti za njihovu primjenu.

Jedna je od glavnih zadaća Odbora usmjeravanje i upoznavanje javnosti s vrijednostima prostornih sustava i razvijanje pozitivnog odnosa prema zaštiti spomenika, uz transparentan pristup procesima obnove. Usklađivanjem javnog interesa, putem aktivnoga povezivanja zaštite i prostornog planiranja mora se uspostaviti sustav vrijednosti koji će baštini dati nove mogućnosti opstanaka i vrednovanja uz integralni i interdisciplinarni pristup suzbijajući samodostatnost pojedinih struka i znanstvenih disciplina. Donošenje odluka o zaštiti baštine potrebno je osloboditi od pritisaka i omogućiti neovisnost struke u odlučivanju uz istovremenu uspostavu sustava odgovornosti zasnovana na stručnim, moralnim i etičkim načelima, prema samoj baštini kao i prema javnosti. Važno je osigurati kontinuirano praćenje

promjena stanja spomenika (monitoring) i stvoriti uvjete za pravodobne reakcije, odrediti prioritete pri procjeni ugroženosti spomenika, kao i stupanj istraženosti. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti spomenicima koji se nalaze izvan glavnih komunikacijskih pravaca u pasivnim područjima, udaljenim od interesa struke i javnosti.

Provođenje sustava zaštite mora se provoditi integralno od istraživanja do prezentacije i određenja funkcija uz suradnju povjesničara umjetnosti, arhitekata i drugih uključenih i zainteresiranih struka, a konzervatorske studije ne smiju biti samo zakonom propisana nužnost već i način na koji se mora aktivno sudjelovati u odlučivanju o prostoru. Za spomenike ne smije biti odlučujuća gospodarska vrijednost, već obrnuto, o kvaliteti zaštite prostornog naslijeđa ovisi i gospodarska uspješnost.

Na dosada održanim sjednicama Odbora raspravljalo se o nizu problema kojima će se ubuduće posvetiti. Tematski raspon obuhvaća područja od edukacije povjesničara umjetnosti, stanja konzervatorske djelatnosti, afirmacije kulturnog krajolika, zaštite tradicijske baštine, pa do problematike obnove povijesnih središta Vukovara, Gospića i Pakraca devastiranih ratnim razaranjima. Svojim ocjenama i prijedlozima Odbor se uključio u problematiku urbanističko-arhitektonskih uređenja Nemčićeva i Strossmayerova trga u Križevcima, planova reurbanizacije Gornjeg kraja u Samoboru i projekta intervencija u povijesno središte Samobora. U suradnji s ogrankom DPUH-a u Splitu te s Društvom prijatelja prirode "Dub", Društvom prijatelja dubrovačke starine i Građanskom

inicijativom za spas Dubrovnika, Odbor će ove godine održati sjednice u Splitu i Dubrovniku. Za iduću, 2009. godinu planira se održavanje stručno-znanstvenog skupa s temom Stanje baštine - stanje zaštite, a u pripremi je i zbornik međunarodnih konvencija o zaštiti spomenika kulture.

Dosadašnje aktivnosti izazvale su medij-sku i javnu pozornost koja je potaknula pojedince i građanske udruge da se obrate Odboru tražeći podršku i pomoć suočeni s uništavanjem baštine i institucionalnom inertnošću i nemoći. Takav odaziv i interes javnosti potvrda je neodrživog stanja baštine i nezadovoljstva postojećim stanjem. Posebnu pozornost izazvalo je upozorenje na najznačajnije prostorne i arhitektonske ekscese poput splitske Rive, dubrovačkih Pila, zagrebačkoga Cvjetnog trga i provedenog natječaja za uređenje Kaptola, a što je izazvalo i medijsko prozivanje povjesničara umjetnosti. Zamjerke se odnose na inertnost, konzervativnost i neprihvatanje "novog" te izazivanje sukoba među strukama arhitekata i povjesničara umjetnosti. Detaljni odgovori na spomenute primjedbe bit će izneseni na konferenciji za medije, koja će se održati najesen, no i iz dosadašnjeg djelovanja odbora moguće je donijeti drugačije zaključke. Osim povjesničara umjetnosti, članovi Odbora su i arhitekti, a reakcija na natječaj za Kaptol daje odgovor i na druge spomenute zamjerke. Upravo su primjedbe Odbora na raspis natječaja za urbanističko-arhitektonsko uređenje Kaptola (istaknute su nedovoljno jasno formulirane konzervatorske smjernice, nejasnoće i kontradiktornosti u određivanju cilja i teme

natječaja, iznesene su primjedbe na sastav ocjenjivačkog suda u kojem su dva arhitekta koji su vlastitim radovima - splitska Riva, plato Pila u Dubrovniku - posvjedočili da su nekompetentni za procjenjivanje zahvata u povijesnu zaštićenu cjelinu, dok u sastavu ocjenjivačkog suda nema ni jednog urbanista, konzervatora ili povjesničara umjetnosti) ukazale na njegov mogući ishod. Takav raspis natječaja i njegovi rezultati ocijenjeni su kao potpuni neuspjeh i još jedan dokaz opće tendencije napada na baštinu i eksploatacije povijesnog prostora kao sirovine.

Prema spomenutim primjerima evidentno je da je jedan od osnovnih problema zaštita javnih prostora i povijesnih urbanih cjelina. Nezadovoljavajući rezultati natječaja posljedica su nejasnih ciljeva, nepreciznih konzervatorskih smjernica, ali i njihova nepoštivanja, nekompetentnosti ocjenjivačkih sudova kao i neprepoznavanja povijesne strukture, tj. morfologije prostora. Stoga Odbor smatra nužnim suprostaviti se prevladavajućim tendencijama arhitektonske prakse kojom se agresivno zadire u povijesne cjeline, nudeći suradnju i otvaranje dijaloga s arhitektonskom strukom te aktivno uključivanje povjesničara umjetnosti u ocjenjivačke sudove i sustav donošenja odluka o prostoru. Podsjetimo da istraživanje i zaštita arhitektonskog naslijeđa i povijesnih sustava prostorne organizacije pripadaju temeljnim određenjima i interesima povijesti umjetnosti iz čega proizlazi i kompetentnost povjesničara umjetnosti u donošenju odluka o toj vrsti baštine. ✕

SUMMARY: THE REASONS OF FOUNDING DPUH'S HERITAGE AND ENVIRONMENT COMMITTEE

The reasons of founding the Heritage and Environment Committee of the Croatian Society of Art Historians (DPUH) are the ever growing endangerment of monuments, historical values and cultural identity of the environment. Abuse, degradation and destruction of the environment as a cultural category prevail over conservation and renovation. Institutional

conservation of monuments is becoming increasingly bureaucratic, with art historians almost excluded from the decision-making system when it comes to monuments and the environment. The Committee will follow and critically consider the events in the field, and address the public with their opinions and proposals.